

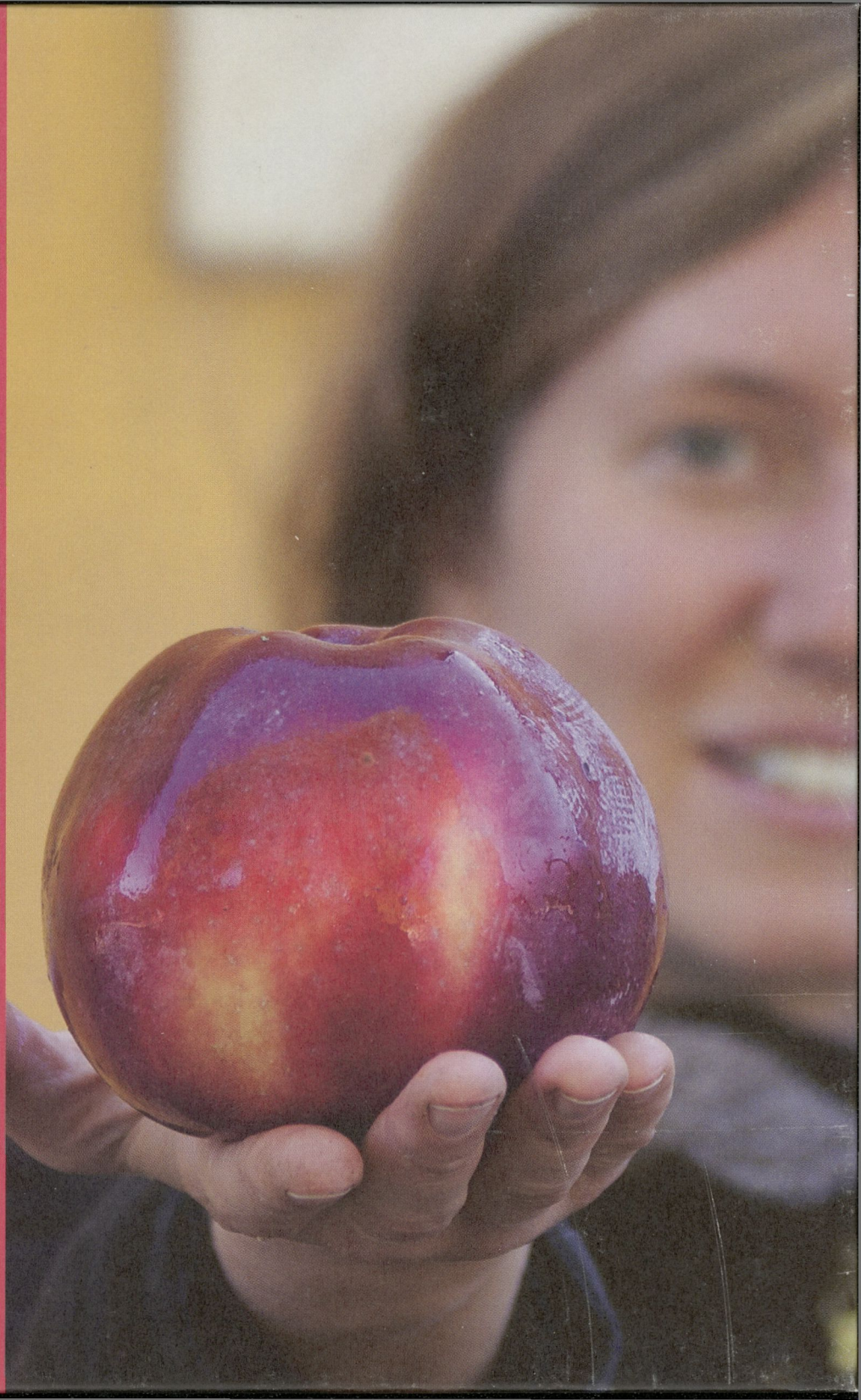
VÅR VARDAG - DITT MUSEUM FATABUREN

2017

VÅR VARDAG - DITT MUSEUM

FATABUREN

2017

VÅR VARDAG - DITT MUSEUM

Red. Anders Carlsson

Nordiska museets och Skansens årsbok

FATABUREN – Nordiska museets och Skansens årsbok – är en skatt av kulturhistoriska artiklar som har publicerats under mer än ett sekel.

Årsboken började som ett häfte med rubriken »Meddelanden«, redigerat 1881 av museets grundare Artur Hazelius för den stödjande krets som kallades Samfundet för Nordiska museets främjande. 1884 publicerades den första kulturhistoriska artikeln och när publikationen 1906 bytte namn till »Fataburen. Kulturhistorisk tidskrift« kom de vetenskapliga uppsatserna att dominera innehållet. Från och med 1931 fick årsboken en mer populär inriktning och i stora drag den form som den har i dag. Fataburen har sedan dess förenat lärdom och sakkunskap med syftet att nå en stor publik.

Fataburen är också en viktig länk mellan Nordiska museet och Skansen, två museer med en gemensam historia och en gemensam vänförening. Varje årsbok har ett tematiskt innehåll som speglar insatser och engagemang i de båda museerna, men verksamhetsberättelserna trycks numera separat och kan rekvireras från respektive museum.

Ekonomiskt stöd från Samfundet Nordiska museets och Skansens Vänner gör utgivningen av Fataburen möjlig.

NORDISKA MUSEET

SKANSEN

Fataburen 2017

Nordiska museets förlag

Box 27820

115 93 Stockholm

www.nordiskamuseet.se/förlag

www.nordiskamuseet.se/fataburen

www.fataburen.se

© Nordiska museet och respektive författare 2017

Redaktör Anders Carlsson

Medredaktör Ewa Kron

Bildredaktör Marie Tornehave

Bildbehandling Karolina Kristensson och Peter Segemark

Omslag och grafisk form Lena Eklund, Kolofon

Översättning Alan Crozier

Omslagets framsida Klara Holmqvist, sektionschef för trädgården vid Nordiska museets avdelning Julita gård, skriver i denna bok om humle, pelargon, pioner och frukt. Foto: Peter Segemark, © Nordiska museet.

Pärmarnas insidor De nya tapeterna i Tottieska huset på Skansen är tillverkade av företaget Handtryckta Tapeter Långholmen AB. Mönstren är kopior av original av Johan Norman (1744–1808) som finns representerad i Nordiska museets samlingar. Foto: Handtryckta Tapeter Långholmen AB.

Tryck och repro Italgraf Media AB, Stockholm 2017

ISSN 0348 971 X

ISBN 978 91 7108 598 6

En okänd skatt

Inventeringen av Julius Kronbergs ateljé

SIGRID EKLUND NYSTRÖM är tidigare avdelningschef för samlingarna vid Nordiska museet och arbetar för närvarande med projekt på Skansen.

Ett stenkast från Lill-Skansen, nära Skansens lilla bilbana och Ordenshuset, ligger en gul träbyggnad med stora fönster mot öster. Många är nog de besökare som gått förbi huset utan att reflektera över vad det är. Men här döljer sig sedan 1922 ett intressant kulturarv och en källa till kunskap om en av det sena 1800-talets stora konstnärer: Julius Kronberg. Eller som författaren August Strindberg benämnde honom i en recension: »Måleriets triumfator«. Vad innehåller byggnaden och varför står den på Skansen? Den här artikeln ger svar utifrån en nyligen avslutad inventering.

Ateljén till Skansen

Julius Kronberg var högt aktad i sin samtid och fick många prestigefulla uppdrag, till exempel ett av trapphusen på Stockholms slott, plafonden i Adolf Fredriks kyrka och flera takmålningar i den 1908 nybyggda Dramatiska teatern vid Nybroplan i Stockholm. Han var också en uppskattad porträttmålare. För Skansen och Nordiska museet är Kronbergs porträtt av grundaren Artur Hazelius som lutar sig mot en björk det mest kända.

Konstnären Julius Kronbergs ateljé flyttades till Skansen 1922. Foto: Anders Carlsson.

En som uppskattade Kronberg enormt var grevinnan och konst-samlaren Wilhelmina von Hallwyl. Kronberg deltog på olika sätt vid skapandet av Hallwylska palatset på Hamngatan i Stockholm gällande både inredningen och de omfattande samlingar som hon byggde upp. Den pampiga byggnaden av Isak Gustaf Clason stod färdig 1898.

När Julius Kronberg dog 1921 var det därför ingen slump att Wilhelmina von Hallwyl köpte Julius Kronbergs ateljé i Lilla Skuggan på Djurgården och skänkte den med allt sitt innehåll till Nordiska museet. Hon hade tidigare bidragit till museets och Skansens verksamheter på många andra sätt – de var en och samma institution fram till 1963 – och ville nu att byggnaden med »största snabbhet« skulle återuppbyggas. Så skedde också och 1923 öppnades ateljén för Skansens gäster.

Men vad hände sedan? Gissningsvis väckte ateljén stort intresse när den öppnades. Men tidens konstsmak förändrades – vilket skedde redan under Julius Kronbergs sista levnadsår – och kanske minskade antalet besökare allt eftersom intresset avtog. År 1930 dog också Wilhelmina von Hallwyl, Kronbergs tillskyndare.

I Nordiska museets stadgar från 1880 hade Artur Hazelius formulerat uppdraget att bland annat »uppdaga och vårda minnen av svenska män och kvinnor, som i olika riktningar främjat fosterländsk odling och ära«. Trots det började beslutet att ta emot ateljén att ifrågasättas. Var verkligen Julius Kronberg en så viktig person? Så sent som 1991 skrev en museitjänsteman att när man »tog emot denna skrymmande gåva, som bryter så flagrant mot Skansens program, var [det] ett övertramp«. Allt detta sammantaget gjorde att ateljén förde en tillbakadragen tillvaro.

Interiör av Eros-ateljén där Julius Kronberg tog emot gäster och köpare och möblerade med antika möbler och textilier. På väggarna hänger hundratals skisser och i mitten den stora målningen Eros. Foto: Marie Andersson, Skansen.

En ny inventering

Men tiderna förändras och så även synsättet på äldre samlingar och donationer. I början av 2010-talet togs frågan upp på Skansen om Kronbergs ateljé och dess innehåll. Vad innehöll den egentligen och vad kunde den berätta för dagens människor? Konstsy-

Studie av plastellina utförd av Julius Kronberg omkring 1913 inför hans arbete med en oljemålning. Foto: Tomas Wiedersheim-Paul, Skansen.

nen började också breddas och det så kallade salongsmåleriet lyftes upp för analys. Waldemarsudde öppnade till exempel hösten 2016 utställningen *Salongsmåleri?!* som gav nya perspektiv på verk av Kronberg och hans samtida. Som ett led i förändringen beslöt Skansen att under 2015 och 2016 inventera allt som fanns i ateljén och tillgängliggöra det digitalt för allmänheten.

Hur genomför man en sådan uppgift? Enligt äldre inventeringar verkade ateljén innehålla omkring 900 föremål och arbetet lades upp efter det. Huvuddelen bestod av konst som hängde på väggarna från golv till tak och var fastsatta med särskilda säkerhetsanordningar. Ett stort arbete var därför att fysiskt ta ner alla verk.

Därefter katalogiserade vi samtliga verk, dvs. beskrev teknik och material, motiv och om verket var signerat. För internt bruk noterades också tillstånd och placering. Samtliga uppgifter lades in i databasen Primus. Efter denna genomgång fotograferades samtliga föremål, oftast med flera olika bilder som till exempel av mål-

ningarna med ram, utan ram, signatur och baksida. Dessa bilder länkades sedan till respektive datapost. Därefter skulle alla tavlor upp igen. Det blev mycket klättrande och skruvande.

Fler föremål

Julius Kronberg var en omsorgsfull konstnär och han förberedde arbetet med de stora verken noggrant. Förutom olika skisser, gjorde han också ofta små skisser i tredimensionell form, ett slags små skulpturskisser, i plastellina. Ateljén innehåller ett stort antal sådana. Plastellina är en sorts modellera och ett skört material som kräver varsam hantering. Redan när ateljén kom till Skansen insåg man att figurerna med åren troligen skulle falla sönder och Wilhelmina von Hallwyl bekostade därför att man gjorde kopior i både omålad och målad gips så att de helt och hållet skulle efterlikna originalen. Det blev ett stort arbete att identifiera och sortera alla dessa figurer.

Ateljén innehåller även mycket annat. Till rekvisitan för Kronbergs målningar kan räknas olika instrument, kläder, smycken och uppstoppade fåglar. Under sina år i Italien köpte han också små skulpturer och anatomiska modeller som förlagor.

Kronbergs ateljébyggnad består av två rum: Erosateljén och den så kallade Arbetsateljén. Erosateljén fungerade som mottagningsrum för gäster och blivande kunder. Kronberg möblerade därför med möbler inköpta i Italien och intressanta textilier. Dessa skulle också inventeras och hjälp togs in för att fastställa ursprung och datering. Arbetsateljén består av ett antal stafflier, Kronbergs målarparasoll för utomhusarbete och en schäslong för en vilostund. Naturligtvis finns där också mycket arbetsmaterial, som penslar, plastelina och ett stort antal färgtuber.

Utifrån äldre inventeringar och kataloger bedömde vi, som redan nämnts, att Kronbergs ateljé skulle innehålla omkring 900 föremål. Vid avslutat arbete hösten 2016 visade sig antalet vara närmare 1 200. Det blev ett styvt arbete för alla att hinna med samtliga delar av inventeringsarbetet.

Inventeringens motiv

Varför lägger man ner så mycket arbete och resurser på att inventera en miljö som Kronbergs ateljé? Ett svar är att Skansen förvaltar mycket stora värden, både ekonomiskt och kulturhistoriskt sett, och att man helt enkelt måste hålla reda på vad som finns, i vilket skick samlingarna är och var föremålen är. På Skansen finns många tiotusentals föremål. Inventeringsarbetet ingår i förvaltningsuppdraget och är långsiktigt. Här aktiveras också olika frågor om vård. En ständigt aktuell fråga är hur Skansen ska förhålla sig till byggnadernas klimat och de samlingar som förvaras i husen. Ska husen värmas upp, i så fall hur mycket och hur ser värdena för luftfuktigheten ut?

Ett annat svar är att uppdraget att vårda och förvalta är ett förtroende som tidigare generationer och människor har gett Skansen när de har skänkt byggnader och föremål. Hit hör den viktiga aspekten att med skilda metoder och för olika syften göra samlingarna tillgängliga och kända. Ett vedertaget och viktigt sätt är förstås att visa de olika miljöerna genom att hålla dem öppna för de gäster som besöker Skansen. I dag finns också andra möjligheter genom digital teknik. Alla föremål i Kronbergs ateljé är nu registrerade i databasen Primus och publicerade på webbplatsen Digitalt museum, vilket betyder att alla intresserade kan studera dem var man än befinner sig. Dessutom kan den som vill ta ett större grepp om Kronbergs produktion och verksamhet.

Exemplet *Jaktnymfen*

Ett exempel på allt detta är den skiss till Kronbergs genombrottsmålning *Jaktnymfen* som finns i ateljén. Den är relativt liten, men på en dator kan man komma nära och se detaljer. Som förebild till de två män som är avbildade i övre vänstra hörnet fotograferade Kronberg två vänner och använde bilden som förlaga till målningen. Det fotografiet finns i Nordiska museets arkiv men på Digitalt museum, som både Nordiska museet och Skansen använder, får man upp det *samtidigt* som en bild av den nämnda skissen.

Jaktnymf och fauner,
olja på duk, 1875.
Foto: Nationalmuseum.

På *Jaktnymfen* finns också en påfågel avbildad. Kronberg köpte påfågeln i München 1875, när han höll på med målningen, och den uppstoppade fågeln följde med honom till Rom och sedan till Sverige. Den är bevarad i ateljén och finns också att titta på via Digitalt museum. Den färdiga målningen köptes in av Nationalmuseum, som också har tillgängliggjort delar av sina samlingar i samma resurs. Så kan användaren av det samlade söksystemet se även den och få överblick av sammanhang och processer utan att behöva vara på plats. Men säkert också inspireras att se föremålen i verkligheten.

Exakt hur museisamlingar används är samtidigt aldrig helt förutsägbart. Om vi fortsätter med exemplet *Jaktnymfen* så finns det kanske forskare som är intresserade av fåglar eller miljöförstöring och hur djur påverkas av miljögifter. Jag tror inte att de skulle komma på tanken att besöka just Skansen och studera påfågeln eller någon av Kronbergs andra uppstoppade fåglar, men genom inventering och genom att uppgifterna publiceras i Digitalt museum ges nya ingångar till kunskap.

I ateljén finns också en stor mängd av Julius Kronbergs färgtuber bevarade. Vid första anblicken ser de kanske inte så stimulerande ut, men även de erbjuder stora möjligheter till forskning kring vilka färger konstnären använde. (I vissa sammanhang kan det vara av vikt vid bestämning av ett konstverks äkthet.) En studie 2008 jämförde de färger som Bruno Liljefors, Georg von Rosen, prins Eugen och August Strindberg använde. Nu finns ytterligare jämförelsematerial från en annan konstnär.

Färgtuberna ger även möjlighet till att studera utvecklingen av den kemiska industrin och vad färgerna innehöll. På ett flertal står det att de är giftiga, och färgerna finns därför inte i handeln i dag, och andra har slutat att tillverkas för länge sedan. Ett spektakulärt exempel är färgtuben som innehåller »Indische gelb«. Enligt vissa uppgifter fick man fram indiskt gult genom att bearbeta urinen från indiska kor som åt mangoblاد. Tillverkningen förbjöds redan på 1920-talet.

Julius Kronbergs ateljé är fylld med arbetsmaterial, stafflier och föremål som han använde till sina målningar. Foto: Marie Andersson, Skansen.

Mot framtiden

Ett beslut om att genomföra en inventering ger inget omedelbart utslag i ökade publiksiffror. Men det är ett beslut som utvecklar museernas verksamheter och tillgängliggör samlingarna för breda grupper. En resurs av typen Digitalt museum minskar avstånden för dem som bor långt från de fysiska museerna. Även en avgränsad inventering som den av Julius Kronbergs ateljé bäddar på så vis för demokratiseringen av kulturarvet.

Julius Kronberg vid staffliet,
ca 1890. Foto: Atelier Jaeger,
Nordiska museets arkiv
(NMA.0040822).